

Шляхи удосконалення комплексного оцінювання учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному ресурсному центрі

Реформування освіти в Україні передбачає зміну підходів в освіті дітей з особливими освітніми потребами, а саме розвиток інклюзивного та інтегрованого навчання, забезпечення права таких дітей на здобуття освіти в загальноосвітньому просторі, що стало одним із пріоритетів розвитку держави.

Важливим напрямком реформування освіти визначено створення інклюзивно-ресурсних центрів на базі існуючих психолого-педагогічних консультацій. Створення таких центрів в Україні ініційовано громадянським суспільством і закріплено в Законі України «Про освіту», Постанові Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивний ресурсний центр».

Відповідно до положення про інклюзивно-ресурсний центр провідним завданням названої установи є «проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини, в тому числі коефіцієнта її інтелекту, розроблення рекомендацій щодо програми навчання, особливостей організації психолого-педагогічної допомоги відповідно до потенційних можливостей психофізичного розвитку дитини».

Той факт, що в Україні з кожним роком спостерігається суттєве збільшення кількості дітей раннього віку, які мають порушення психофізичного, зокрема, мовленнєвого розвитку, вимагає перегляду методів та форм виховання та навчання.

На сьогодні питання навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами в освітньому просторі звучить надзвичайно гостро. Складнощі впровадження освіти для дітей з особливими освітніми потребами у нашій країні пов'язані з проблемами, які недостатньо вирішені, а саме:

- брак системної ранньої допомоги як першої й необхідної ланки освітнього процесу (навчання, виховання й розвитку), що не дає змоги визначити порушення на ранньому етапі й розпочати необхідну роботу в напрямі виправлення відхилень у розвитку та відновлення порушених функцій;

- відсутність традицій і культури здійснення корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами і з родиною в цілому;

- відсутність наступності освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами, а саме чіткого маршруту за схемою: рання

допомога, цілеспрямована підготовка дитини до дошкільного навчального закладу, підготовка до введення в певний шкільний простір, послідовне навчання у навчальному закладі;

- неврахування першочергової важливості взаємодії батьків з дитиною і обставин життєдіяльності дитини в умовах родини;
- заняття з дитиною виключно в індивідуальному режимі;
- повна неузгодженість і хаотичність тих корекційно-розвивальних заходів, які застосовують до дитини.

Сучасний етап розвитку окремих медичних галузей, корекційної педагогіки та спеціальної психології характеризується об'єднанням наукових пошуків у напрямі поглибленого вивчення загального, психічного і, зокрема, мовленнєвого розвитку дітей раннього віку для створення ефективних умов для їх всебічного розвитку з урахуванням індивідуальних, вікових та психофізіологічних особливостей, а також потенційних можливостей кожної дитини.

Результати досліджень Н.С. Жукової, Р.Є. Левіної, О.М. Мастюкової, Є.Ф. Соботович, В.В. Тарасун, Т.Б. Філічевої, М.К. Шеремет та ін., присвячені проблемам затримки психічного розвитку та загальному недорозвиненню мовлення у дітей дошкільного та шкільного віку, свідчать про те, що діти раннього віку з порушеннями мовлення зі значними труднощами оволодівають мовленнєвою діяльністю, що характеризується недорозвитком як експресивного, так і імпресивного мовлення.

Вищезазначене зумовлює актуальність та необхідність розв'язання проблеми виявлення і подолання відхилень у мовленнєвому розвитку дітей, розробки діагностичних та корекційно-розвивальних методик.

Діагностика – це обґрунтування всіх аспектів дидактичного процесу, спрямоване на визначення його результатів. Діагностування є своєчасне виявлення, оцінювання та аналіз перебігу як навчально-виховного процесу, так й індивідуального розвитку дитини. На необхідність такого діагностування вказують, зокрема, вчені Л. Божович, Л. Вегнер, З. Гільбух, В. Мухіна, Н. Карпенко, Н. Серебрякова, О. О. Стребелева та ін..

В обстеженні дітей використовуються, як правило, нестандартні методики, а саме ігрові методики зі знайомими дитині предметами – пірамідками, кубиками та ін. Процес обстеження проводиться у довільній формі, провідним методом є спостереження.

Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей буде ефективною за таких умов:

- педагогічно організованого вивчення рівня мовленнєвого розвитку дітей та визначення особливостей цього процесу;
- цілеспрямованого застосування спеціальної методики корекційно-розвивальної роботи, що ґрунтується на психологічних, дидактичних та лінгвістичних засадах.

Найперші спроби вивчення дітей здійснювались у формі спостережень, природного чи спеціально організованого експерименту, бесіди, вивчення продуктів діяльності.

Аналіз суттєвих проявів інтелектуального порушення, які відображаються у висновках психолого-педагогічного обстеження дитини, дається на використанні повного обсягу завдань «Методики діагностики відхилень в інтелектуальному розвитку молодших школярів» Н.М. Стадненко, чи окремих завдань, які вона включає [9]. Доцільність їх застосування виправдана, коли йдеться про відмежування порушень інтелектуального розвитку легкого ступеня від затримки психічного розвитку, важкого мовленнєвого порушення, а то й соціально-педагогічної занедбаності. Вивчення тяжких інтелектуальних порушень вимагає вибіркового використання завдань експрес-методики та, виходячи з труднощів, з якими стикається дитина під час їх виконання, застосовувати ще простіші завдання, які виявляють здатність до елементарного порівняння, узагальнення.

В усіх випадках особливої уваги потребує виявлення навчуваності. Тому доцільно широко застосовувати повторне виконання того самого завдання після спільного його виконання разом з психологом, що є актом навчання, та оцінювати зміни у самостійності дій дитини, які відбулися

Виконання завдань.

Блок 1. Дослідження просторових уявлень та просторового орієнтування.

(Завдання. «Панель», «Будиночок», «Кораблик»)

Блок 2. Дослідження узагальнення змістового матеріалу з опорою на наочність.

(Завдання. Групування предметів за функціональними ознаками, групування предметів за родовими ознаками, «Четвертий зайвий», «Гра праця»).

Блок 3. Узагальнення наочного матеріалу на основі перцептивних дій.

(Завдання. Встановлення системи у заданому ряді знаків, класифікація геометричних фігур).

Блок 4. Вивчення здатності розкривати причинно-наслідкові зв'язки у наочно-зображеній ситуації.

(Завдання. «Нісенітниця», розуміння прихованого змісту сюжетних малюнків).

Блок 5. Дослідження інтелектуальної діяльності дитини на вербальному матеріалі.

(Завдання. Розуміння змісту матеріалу з підтекстом, визначення взаємозворотних відношень між даними величинами і розміщенням предметів у просторі, словник (тлумачення значення слів)[7].

Перелік діагностичних методик для проведення комплексної оцінки

<i>Фізичний розвиток дитини</i>			
№ з/п	Назва методики	Спрямованість методики	Об'єкт дослідження
1.	2	3	4

	Критерії оцінки біологічної зрілості і функціонального стану дитини	Визначення фізичних параметрів: вага, зріст, кількість постійних зубів тощо. Функціональний стан організму: – наявні хронічні, соматичні захворювання; – динаміка перенесених ГРЗ та інфекційних захворювань (резистентність організму).	Біологічна зрілість і функціональний стан дитини
2	Моторна координація	Дослідження кінес-тетичного та кінетичного праксису	Зрілість рухових функцій
Психологічний розвиток дитини			
<i>Розвиток пізнавальної сфери</i>			
3	Методика «Які предмети заховані в малюнках?» (Р.С.Немов)	Визначення цілісного розвитку сприймання	Сприймання
4	Тест А. Керна – І. Ірасика	Діагностика сенсомоторних здібностей, здатності до наслідування, здатності встановлювати просторові закономірності, загальний інтелектуальний розвиток	Психомоторика
5	Тест «Коректурна проба»	Визначення рівня продуктивності та стійкості уваги	Увага
6.	Тест «Запам'ятай 10 слів»	Діагностика обсягу слухової короткотривалої пам'яті	Пам'ять (слухова)
7.	Тест «Впізнавання фігур» Бернштейна	Діагностика обсягу короткотривалої зорової пам'яті	Пам'ять (зорова)
8.	Тест «Сюжетний малюнок»	Дослідження здатності розкривати причинно-наслідкові зв'язки та розуміння змісту; розвитку монологічного мовлення.	Зв'язне мовлення та причинно-наслідкове мислення
9.	Методика визначення рівня розвитку логічних операцій (Е. Замбацьявічене)	Визначення рівня логічного мислення	Вербальне мислення
10	Тест Равена	Визначення рівня невербального інтелекту	Невербальний інтелект
11	Методика вивчення оригінальності малюнків	Діагностика образної креативності (творчої уяви)	Творчі здібності
<i>– Розвиток особистісної сфери</i>			
12	Тест «Неіснуюча тварина»	Діагностика самооцінки, тривожності, ставлення до себе та оточуючих, агресивності, адаптивних можливостей, актуальних потреб особистості	Особливості особистості
13	Методика дослідження дитячої самосвідомості та	Визначення особливостей усвідомлення статево-вікових	Статева та вікова ідентифікація

	статеві-віковій ідентифікації за Н.Л. Білопольською	особливостей дитини (статеві-віковій ідентифікації)	
14	Методика визначення рівня сформованої загальної самооцінки	Визначення загальної та відображеної самооцінки дитини	Самооцінка

ІНДИВІДУАЛЬНА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА КАРТА СУПРОВОДУ УЧНЯ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ, ЯКИЙ ПЕРЕБУВАЄ НА ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ ЗА ПРОГРАМОЮ ІПК

1. Загальні відомості про учня

Прізвище _____
 Ім'я _____
 По батькові _____
 Рік, число, місяць народження _____
 Навчальний заклад _____
 Домашня адреса _____

2. Дані про сім'ю та особливості сімейного виховання

Батько (П.І.Б., рік народження, освіта, місце роботи)

Мати (П.І.Б., рік народження, освіта, місце роботи)

Опікуни та інші члени сім'ї (П.І.Б., рік народження)

Матеріальні умови: незадовільні, задовільні, хороші (підкреслити)

3. Заключення ІМЦ

4. Психолого-педагогічна готовність до школи (заповнюється під час обстеження учнів 1-го класу).

Оцінка фізичного розвитку	Оцінка мовленнєво-вого розвитку	Оцінка когнітивної сфери дитини	Оцінка емоційно-вольової сфери дитини	Навчальна діяльність

Рекомендації психолога щодо підвищення рівня психологічної готовності до школи:

5. Педагогічне обстеження

Читання букв, складів, слів, речень, текстів (підкреслити)

Рівень розуміння прочитаного. Переказ тексту

Письмо. Рівень сформованості координації рухів у системі «око — рука»: високий, середній, низький (підкреслити) _____

Написання букв, переписування букв, складів, текстів (підкреслити)

Переписування з друкованого тексту, прописного тексту (підкреслити)

Математика. Рівень сформованості сенсорних еталонів: високий, середній, низький (підкреслити)

Лічба: пряма, зворотна _____

Від 1 до 10; до 20; до 100 і далі (підкреслити) _____

Поняття про число _____

Склад чисел в межах 10 _____

Диференціація суміжних множин _____

Порівняння одним-двома способами: усно, на конкретному матеріалі, при спрощенні інструкцій (підкреслити)

Арифметичні дії: \pm в межах 10, 20, 100 і далі (підкреслити) _____

Перехід через десяток _____

Розв'язування задач: простих, комбінованих (підкреслити) _____

Труднощі у виконанні математичних розрахунків і проблеми з розумінням головних математичних понять

Проблеми з аргументацією (труднощі у формуванні й класифікації думок)

Проблеми з організацією роботи (труднощі в організації всіх або деяких етапів навчального процесу)

Здатність сприймати й аналізувати сенсорну інформацію _____

Рекомендації ІРЦ вчителям та вихователям _____

Стриманість									
Емпатія (співпереживання)									
Толерантність (терпимість)									
Ініціативність									
Відповідальність									
Старанність									
Акуратність									

11. Особливі освітні потреби

11.1. Робота за індивідуальним планом або програмою (підкреслити)

11.2. Стил ь навчання

Переважно слуховий, переважно візуальний (підкреслити)

12. Професійна спрямованість учня

12.1. Визначення рішенням ІРЦ профілю професійно-трудового навчання учня з урахуванням його психофізичних та типологічних особливостей

13. Навчальні досягнення учня

(заповнюється на основі особової справи учня)

№ з/п	Освітня галузь	Навчальні роки і класи									
1	Українська мова										
2	Читання										
3	Математика										
4	Історія України										
5	Природа і людина										
6	Географія. Географія України. Рідний край										
7	Природознавство										
8	Фізика і хімія										
9	Образотворче мистецтво										
10	Технології										
11	Музика										
12	Здоров'я і фізична культура										
13	Трудове і професійне навчання										
14	Охорона життя і здоров'я										
15	Соціально-побутове орієнтування										
16	Ритміка										
17	ЛФК										

Соціальний розвиток дитини

15	Профіль соціального розвитку дитини	Визначення особливостей соціально-комунікативної діяльності	Соціальні зв'язки, комунікація
16	Методика діагностики стану сформованості психосоціальної зрілості поведінки	Визначення рівня сформованості психосоціальної зрілості поведінки	Комунікативна компетентність

17	Анкета для вихователів «Оцінювання дорослими невербальної поведінки дитини»	Визначення особливостей невербальної поведінки, комунікативної компетентності	Комунікативна компетентність
----	---	---	------------------------------

ІНСТРУКЦІЯ
ДЛЯ ЗАПОВНЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КАРТИ СУПРОВОДУ УЧНЯ З
ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Наведені нижче інструктивні матеріали є частиною основних напрямів супроводу учня з особливими потребами.

У додатках наведено опис рекомендованих методик. Вони дають можливість отримати повне уявлення про особливості заповнення індивідуальної психолого-педагогічної карти супроводу учня з особливими потребами (далі — «Карта»).

Усі записи в «Карті» ведуться розбірливим почерком без скорочень. Відповідальність за ведення «Карті» покладається на психолога.

1. Загальні відомості про дитину

У загальних відомостях вказують повністю прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, навчальний заклад, домашню адресу.

У другому розділі записують прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, освіту, місце роботи батьків, опікунів та інших членів сім'ї. На підставі відвідувань та бесід з батьками (опікунами) визначають матеріальні умови в сім'ї. За потреби вносять зміни в попередні записи.

2. Психолого-педагогічна готовність до навчання у школі

У таблиці «Психологічне обстеження» записують результати: діагностики *мотиваційної готовності* за методикою «Ставлення дитини до навчання у школі», *інтелектуальної готовності* за методикою Керна-Грасека, емоційно-вольової готовності за методикою «Шифровка». Замість названих методик може бути використана «Методика діагностики готовності до навчання у школі дітей шестирічного віку» (авторський колектив: Н. Стадненко, Т. Ілляшенко, А. Обухівська).

До підрозділу «Педагогічне обстеження» вносять дані про педагогічну готовність дитини до навчання у школі відповідно до вимог програми спеціальної (корекційної) загальноосвітньої школи.

У «Рекомендаціях психолога» і «Рекомендаціях ШПМПК вчителів та вихователів» записують загальні рекомендації щодо майбутнього навчання та виховання дитини у школі. Записи роблять при вступі дитини до 1-го класу.

3. Особливості адаптації у шкільному середовищі

Визначається рівень адаптації учнів 1-го класу (високий, середній, низький) та 5-го і 9 класу (повна адаптація, виражений рівень адаптації, відсутність адаптації).

Перевіряється стан мовлення.

Перевірка проводиться під час спостереження, в ході виконання інших розділів обстеження, а також при спеціальному дослідженні. Важливо оцінити:

- мовленнєву активність дитини;
- розуміння мовлення;
- активне мовлення;
- використання різних невербальних засобів спілкування.

Під час спостереження фіксуються всі спонтанні мовленнєві реакції дитини, відзначаються особливості спілкування (чи прагне до контакту з дорослими та дітьми, які засоби комунікації використовує, чи розуміє прості інструкції).

Оцінюють наявність уваги дитини до дорослого, що розмовляє, його обличчя, наслідування предметним і мовленнєвим діям. Ці показники є передумовами розвитку мовних здібностей дитини.

Обстеження мовлення – цілісний процес, розуміння мовлення і активне користування ним перевіряються в одних завданнях. Якщо дитина в ході попереднього обстеження продемонструвала розуміння та вживання хоча б невеликого запасу слів, в процесі гри, розглядання картинок їй задають нескладні питання, дають прості завдання («Де яблуко? Де ав-ав? Візьми ляльку»). Для слабчучих дітей з фразовим мовленням дають більш складні конструкції («Сховай м'яч під стіл», «Принеси велику ляльку»).

При перевірці активного мовлення виявляють словник дитини, оцінюють стан мовленнєвої системи (дихання, голос, звуковимова).

Вивчаються особливості поведінки та особистості дитини, її моторний і фізичний розвиток, рівень розвитку діяльності.

Ведуча роль належить вихователям.

Виявляють характер протікання адаптації дитини до умов дошкільного закладу: як дитина переносить розлуку з батьками; як веде себе в побуті та на заняттях, чи підкоряється вимогам дорослих, чи прагне спілкуватись з іншими дітьми, які засоби при цьому використовує. Оцінюють характер дитини: спокійна, агресивна, збудлива, сором'язлива і т.д.

При вивченні фізичного та моторного розвитку звертають увагу на сформованість основних рухів, їх координацію, особливості виконання рухових завдань.

Оцінюють сформованість навичок самообслуговування (вмивання, прийняття їжі, одягання, охайність).

В ході ігрової діяльності визначають здатність дитини ініціювати гру, наявність та стійкість ігрових інтересів, адекватність ігрових дій, вміння діяти з іграшками самостійно та за наслідуванням.

Виявляють наявність інтересу до малювання, можливості предметного малюнку.

Результати психолого-педагогічного вивчення дитини всіма фахівцями повинні бути належним чином зафіксовані в протоколах, зошитах.

4. Особливості когнітивної (пізнавальної) сфери, моторики та мовлення

Когнітивна (пізнавальна) сфера, моторика та мовлення визначаються в 1, 3, 5, 9-х класах поточного року.

У 1-му класі для діагностики рівня розумового розвитку учнів використовується методика Е. Замбацявічене, методика «Класифікація предметів» (дитячий варіант), методика «Класифікація об'єктів за двома ознаками» (лото В. Когана), розуміння змісту оповідань, оповідань із прихованим змістом, розуміння змісту сюжетних картин. Вивчення особливостей розвитку пам'яті проводиться за методиками «Запам'ятай малюнки і назви їх», «Що змінилося?», «Нісенітниця», «Запам'ятовування геометричних фігур» (Ф. Рибаків), а також за методикою А. Леонт'єва, А. Лурії. Вивчення особливостей уваги проводиться за методиками: П'єрона—Рузера, «Таблиці Шульте», «Знайди і викресли» (5—7 років). Дослідження сприйняття проводиться за методикою Н. Лук'янової. Конструктивна діяльність — за методиками: «Дошка Сегена», «Поштова скринька», «Кубики Кооса», «Розрізні фігури».

У 3, 5, 9-х класах використовуються такі методики психологічного обстеження (за вибором психолога та залежно від мети обстеження):

- дослідження уваги та сенсомоторних реакцій («Коректурна проба», «Лічба за Крепеліном» тощо);
- дослідження сприйняття (методика «Компаси», методика «Годинник»);
- дослідження пам'яті (проби на запам'ятовування, метод піктограм А. Лурії);
- дослідження рівня розумових процесів (розуміння розповідей, сюжетних малюнків, встановлення послідовності подій, класифікація, виключення тощо).

5. Особистісний розвиток

5.1. Фіксують особливості емоційно-вольової сфери та поведінки.

5.2. Зазначають особливості характеру учня на основі результатів спостереження за діяльністю і поведінкою учня, аналізу результатів його діяльності в процесі щоденного, ділового і дружнього спілкування

Визначаються рівні сформованості певної риси характеру учня в 1-му класі, за 3—5-й клас, 6—9-й клас.

Для діагностики особистісного розвитку використовують такі психодіагностичні методики:

- дослідження особистісних особливостей (дослідження самооцінки за методикою Дембо—Рубінштейн, особистісні опитувальники Айзенка, ММРІ, Лічко, Басса—Дарки);
- проєктивні методи дослідження особистості («Дім, дерево, людина», «Неіснуючі тварини», «Малюнок сім'ї», колірний тест Люшера);
- методи профдіагностики (диференційно-діагностичний опитувальник, карта інтересів).

5.3. Інтереси та спеціальні здібності визначають протягом усього періоду навчання учня в школі на основі спостережень, аналізу продуктів діяльності, бесід з учнем, батьками, педагогами-предметниками, керівниками гуртків, секцій. Виявлені інтереси та здібності записують у таблицю кожного поточного року: «+» означає, що певна риса наявна, «++» —що вона особливо виражена. Можна зафарбовувати клітинку жовтим або червоним кольором.

6. Соціальний статус у класному колективі

У таблицю «Соціальний статус учня у класному колективі» на перетині рядка «Клас» (1-й, 2-й, ..., 10-й кл.) та стовпчика «Статус» (лідер, популярний, малопопулярний, ізольований) до 1 квітня поточного року фіксують соціальний статус знаком «+» або кольором (лідер — зелений, популярний — синій, малопопулярний — жовтий, ізольований — червоний). Таким чином вказується місце учня в системі міжособистісних стосунків.

7. Соціальна адаптація та реабілітація через участь у загальношкільних, районних та регіональних заходах

У таблиці на перетині рядків із стовпчиками записують назву заходу й результати участі протягом навчального року.

8. Особливі освітні потреби

8.1. Фіксують, як учень виконує роботу: за індивідуальним планом чи за програмою.

8.2. Записують стиль навчання.

9. Професійна спрямованість учня

9.1. Визначають профіль трудового навчання учня за період 4—10-х класів.

9.2. Вносять інформацію про працевлаштування за отриманою спеціальністю та професійну адаптацію на робочому місці після закінчення школи.

10. Навчальні досягнення учня

До таблиці записують підсумкові оцінки з навчальних предметів.

В ході всебічного і комплексного психолого-медико-педагогічного обстеження встановлюється тип порушення, а також індивідуальні особливості психофізичного розвитку дитини, її можливості в навчанні. Для остаточного рішення важливо виявити:

- сформованість навичок навчання;
- загальну обізнаність і соціально-побутову орієнтацію;
- знання і уявлення про оточуючий світ, сформованість довільної діяльності;
- стан когнітивних функцій, емоційно-вольової, рухової сфери (особливо дрібної моторики рук);
- адекватність поведінки.

Ці відомості однаково важливі як для психолога, так і для дефектолога при визначенні форми навчання, освітньої програми, розробки індивідуальної програми розвитку, організації системи корекційно-розвиткової роботи.

Упроваджений з урахуванням психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами стає високотехнологічним процесом, що має визначені досяжні й вимірювальні параметри і може бути покроково здійснений в освітньому просторі для забезпечення їхнього оптимального розвитку та якісної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Забрамна С.Д., Боровик О.В. Практичний матеріал для проведення психолого-педагогічного обстеження дітей. – М.:Видавництво «Владос».– 2008– С. 115.
2. Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій: посіб./Жук Т.В., Ілляшенко Т.Д., Луценко І.В. та ін.; за ред.. А.Г. Обухівської. – К.: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. – С.247.
3. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: Науково-методичний посібник. – К.: КНТ, 2008 – С.256.
4. Обухівська А.Г. Діяльність психолого-медико-педагогічних консультацій в умовах інтеграції дітей з особливими освітніми потребами – Електрон. Дані –Київ, Український НМЦ практичної психології соціальної роботи, 2013.– електрон. Опт. диск (СД-ROM), 12 см.
5. Обухівська А.Г. Методичні та організаційні питання діагностико-консультативної діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій / Обухівська А.Г., Ілляшенко, А.Г., Жук Т.В. та ін. – Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. – С. 78.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр».
7. Психолого-педагогічна діагностика дітей раннього дошкільного віку: Навчально-методичний посібник /За науковою редакцією Л.О. Федорович. Укладачі: О.В. Гнітій, І.В. Макаренко, Л.О. Федорович–Кременчук: Християнська Зоря, 2010. – С. 217.
8. Стадненко Н.М. Психологічна готовність до навчання дітей шестилітнього віку/Н.М. Стадненко, Т.Д. Ілляшенко, А.Г. Обухівська – [2-е вид., перероб., допов.] – Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2006. – С.52: Картки (14).

9. Стадненко Н.М. Методика діагностики відхилень в інтелектуальному розвитку молодших школярів / Н.М. Стадненко, Т.Д. Ілляшенко, А.Г. Обухівська [2-е вид., перероб., допов.] – Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2006.– С.36: Дидактичний матеріал: комплект А і Б (45 арк.).